

лених пунктів, однак незрозуміло, які ж спори повинні вирішувати обласні та районні ради, повноваження яких закріплені в статтях 8 та 10 ЗКУ. Уявляється, що органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері земельних відносин, розглядають і вирішують земельні спори щодо меж земельних ділянок державної власності, які знаходяться за межами населених пунктів, а обласні та районні ради уповноважені вирішувати аналогічні межові спори, пов'язані із земельними ділянками комунальної власності.

Крім того, відповідно до ч. 4 ст. 158 ЗКУ органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері земельних відносин, вирішують земельні спори щодо обмежень у використанні земель, земельних сервітутів та є тими інститутами державної влади, які в процесі врегулювання земельних відносин застосовують засоби, притаманні адміністративно-правовому методу регулювання, для якого характерна юридично-владна значима діяльність (на відміну від них органи місцевого самоврядування не є державними структурами і в процесі врегулювання спірних відносин використовують, як правило, такі засоби, яким притаманні рівні правові можливості сторін у відносинах). Разом із тим факти свідчать, що розгляд земельних спорів органами Державного агентства земельних ресурсів України практично, за деякими винятками, не здійснюється. Причини – недостатньо розвинута законодавча база; відсутність у минулі роки необхідності у зверненні до органів Державного агентства земельних ресурсів України

внаслідок монопольної власності держави на землю; недостатність організаційних можливостей розгляду земельних спорів [4, с. 80].

Отже, хоча компетенція органів державної виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері земельних відносин щодо вирішення земельних спорів, недостатньо врегульована на законодавчому й підзаконному рівнях, однак об'єктивні умови, які склалися в результаті реформування економіки й розвитку різних форм власності на землю, потребують активної участі цих органів, поряд з органами судової влади, у процесі захисту земельних прав громадян і юридичних осіб, що робить процедуру вирішення земельних спорів швидкою, доступною й спрощеною, економічно й неформалізованою.

У цілому ж, як свідчить аналіз практики застосування земельного законодавства в діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади з питань земельних ресурсів, ці органи діють у встановленому законом процесуальному порядку, вступаючи у відповідні процесуальні правовідносини із заінтересованими у вирішенні земельного спору суб'єктами. Проведення з позасудового вирішення земельних спорів, практична значущість якого полягає в тому, що застосовуються матеріально-правові норми земельного права, складається з певних, здійснюваних у логічній послідовності, стадій, на яких відбувається з'ясування змісту й меж процесуальних повноважень сторін, що вступили у спір, та визначається їх обов'язкова стосовно одна одної поведінка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беженар Г.М., Бердніков Є.С., Бондар Л.О., Гавріш Н.С., Гуревський В.К. Земельне право України: Підручник / Одеська національна юридична академія / За ред. О.О. Погрібного, І.І. Каракаш. – К.: Істина, 2003. – 446 с.
2. Семчик В.І., Андрейцев В.І., Балуєк Г.І., Гетьман А.П., Гринько С.В. Земельний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.І. Семчика. – Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Київський ун-т права. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 748 с.
3. Мірошніченко А.М. Земельне право України / А. М. Мірошніченко. – Навчальний посібник. – К: Алерта, ЦУЛ, 2011. – 678 с.
4. Голишев М.М. Розгляд земельних спорів органами виконавчої влади з питань земельних ресурсів : проблеми і перспективи / М.М. Голишев // Землевпорядний вісник – 2003. – № 1. – С. 79–82.

УДК 349.3:316.334.55

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СЕЛА

Шерстюк С.В.,

**к.е.н., доцент кафедри історичних, соціальних і правових дисциплін
Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва**

В статті висвітлено основні положення законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють агропромислове виробництво та соціальний розвиток села. Зосереджено увагу на державних програмах щодо соціального розвитку села. Висвітлено основні принципи правового регулювання соціального розвитку села та проблеми їх фактичної реалізації.

Ключові слова: соціальний розвиток села, соціальні проблеми на селі, державні програми, соціальні стандарти і нормативи у сільській місцевості.

Шерстюк С.В. / ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ СЕЛА / Харьковский национальный аграрный университет имени В. В. Докучаева, Украина

В статье рассмотрены основные положения законодательных и подзаконных нормативно-правовых актов, регулирующих агропромышленное производство и социальное развитие села. Уделено внимание государственным программам социального развития села. Раскрыты основные принципы правового регулирования социального развития села и проблемы их фактической реализации.

Ключевые слова: социальное развитие села, социальные проблемы в селе, государственные программы, социальные стандарты и нормативы в сельской местности.

Sherstniuk S.V. / LEGAL REGULATION OF SOCIAL DEVELOPMENT OF VILLAGES / Kharkiv National Agrarian University named after V. V. Dokuchayev, Ukraine

The article highlights the main provisions of legislative acts and subordinate legislation regulating agribusiness and rural social development. Social revival of the country regions and enhancement of efficiency of agricultural production are naturally related processes. At the present time, the laws of many countries focus on the need of rural development.

Government social development programs for the rural areas are a collection of legal, economic and other measures aimed at solving specific social problems in rural areas related to achieving the goal set by the government and the society, both time and territory limited. The development of the social sphere in the country and of the agricultural sector is provided primarily by ensuring the implementation of social standards and norms in the rural areas; determining the prospects of development of the rural settlement network for the period up to 2015 based on the developed and duly approved town-planning documentation; improvement of the mechanism of providing governmental support to the agricultural sector and ensuring the development of rural areas in compliance with the WTO requirements.

Back in 2008-2009, it was intended to ensure the implementation of social standards and norms in rural areas, to develop forms of social development passport for the rural areas and methods of its filling in, and to conduct certification of rural settlements. However, unfortunately, such plans failed to be implemented and still remain only plans.

The basic principles of legal regulation of social development of rural areas and the problems of their actual implementation were highlighted. The principles of legal regulation of rural development are regulatory governing ideas and provisions expressed in the legal terms which determine the content of the relationship ensuring favorable working conditions, good living standards and free development of a person.

It was proved that reformation of the agricultural sector will have positive effects only given that it actually focuses on social development, improves the living standards of the rural people, and raise the farmers' social status value.

Key words: social development of villages, social problems in the countryside, state programs, social standards and norms in rural areas.

Пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу об'єктивно впливає з винятковою значущістю та незамінністю вироблюваної продукції сільського господарства у життєдіяльності людини і суспільства, з потреби відродження селянина як господаря на землі, носія моралі та національної культури. Високий рівень соціального розвитку села є основою сировинної та продовольчої безпеки будь-якої держави, в тому числі й України.

Соціальне відродження села та підвищення ефективності аграрного виробництва – процеси органічно пов'язані. На необхідність соціального розвитку села у сучасний період звертається увага у законодавстві багатьох держав.

Проблеми законодавчого врегулювання розвитку соціальної сфери села та аграрного сектора знайшли своє відображення в наукових працях В. І. Андрейцева, С. Б. Гавриша, А. П. Гетьмана, В. П. Жушмана, Н. В. Ільківа, Н. В. Камінської, В. М. Комарницького, В. К. Попова, Ю. А. Шемшученка, А. М. Шульги та інших.

В аграрно-правовій літературі ще недостатньо досліджено питання щодо розуміння «соціального розвитку села». Ці проблеми не знайшли поки що свого повного вирішення і в практиці діяльності як державних органів, органів місцевого самоврядування, так і самих аграрних суб'єктів. Тому в Основних засадах розвитку соціальної сфери села наголошується, що збереження і розвиток села, забезпечення повноцінного відтворення в ньому української нації повинно стати одним з пріоритетних завдань держави.

Метою статті є дослідження й аналіз нормативно-правової бази регулювання соціального розвитку села, пошук шляхів її вдосконалення.

Першим законом України, спрямованим на відродження українського селянства, є Закон «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» [1]. На жаль, достатньо прогресивні положення цього Закону поки що є суто декларативними. Це зумовлює необхідність врегулювання цілого кола відносин з соціального розвитку села підзаконними нормативно-правовими актами.

Так, Указом Президента України від 21 лютого 2002 року № 170/2002 «Про додаткові заходи щодо вирішення соціальних проблем на селі та подальшого розвитку аграрного сектора економіки» [3] пріоритетними напрямками державної аграрної політики визнано прискорення вирішення соціальних проблем на селі, створення умов для впровадження передових технологій сільськогосподарського виробництва та його організації.

У широкому розумінні «соціальний розвиток села» тлумачиться як історичний процес, який охоплює комплекс соціально-економічних заходів з розвитку сільськогосподарського виробництва, збільшення у сільській місцевості кількості установ освіти, культури, охорони здоров'я, торгівлі, побутового обслуговування, перетворення сіл на належним чином облаштовані населені пункти. У вузькому розумінні «соціальний розвиток села» означає вдосконалення способу життя сільського населення на основі розширення і підвищення ефективності сільського виробництва, покращення умов праці, розвитку середовища матеріального, соціально-культурного, комуніально-побутового обслуговування.

Важливим засобом впливу на суспільні відносини, пов'язані з соціальним розвитком села, є державні програми, під якими слід розуміти сукупність нормативно-правових, економічних та інших заходів, спрямованих на вирішення окремих соціальних проблем на селі, пов'язаних з досягненням мети, поставленої державою і суспільством, обмежені у часі і певною територією.

Постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 року № 1158 затверджена Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року [4]. У програмі зазначається, що найгострішими проблемами на селі є відсутність мотивації до праці, бідність, трудова міграція, безробіття, занепад соціальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи та відмирання сіл. Складна економічна і соціальна ситуація на селі зумовлена: невідповідністю програм реформування економіки сільського господарства і результатів їх виконання визначеним соціальним пріоритетам; невизнанням при формуванні бюджетної політики об'єктивної нерівності умов відтворення сільськогосподарського виробництва порівняно з іншими галузями і сферами діяльності, що спричинено сезонністю виробництва, залежністю від природно-кліматичних умов, довготривалістю виробничих циклів і, відповідно, уповільненим обігом капіталу; незадовільним законодавчим забезпеченням та захистом прав власності селян на землю і майно; недостатнім рівнем фінансової підтримки сільськогосподарського виробництва та соціальної сфери села; недостатнім стимулюванням впровадження інноваційних технологій та інвестицій в агропромислове виробництво; відсутністю паритетних економічних відносин між аграрним сектором та іншими галузями економіки; недостатнім рівнем державної підтримки облаштування сільських територій; відсутністю умов для підвищення рівня продуктивності зайнятості, створення додаткових робочих місць у сільській місцевості та підвищення рівня доходів; недостатнім рівнем

розвитку інфраструктури аграрного ринку, тонізацією та монополізацією каналів реалізації сільгосппродукції; відсутністю інформаційного забезпечення сільського населення з питань господарювання в ринкових умовах.

Основною метою Програми є забезпечення життєздатності сільського господарства, його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринку, гарантування продовольчої безпеки країни, збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності.

Розвиток соціальної сфери села та аграрного сектору забезпечується насамперед шляхом забезпечення впровадження соціальних стандартів та нормативів у сільській місцевості; визначення перспектив розвитку сільської поселенської мережі на період до 2015 року на основі розробленої та затвердженої в установленому порядку містобудівної документації; удосконалення механізму надання державної підтримки аграрному сектору та забезпечення розвитку сільських територій з урахуванням вимог СОТ.

Ще у 2008-2009 роках, передбачалося забезпечити впровадження соціальних стандартів і нормативів у сільській місцевості, розробити форми паспорта соціального розвитку сільських територій та методичку його заповнення, провести паспортизацію сільських населених пунктів. Але, на жаль, це все поки що є лише планами на папері і майже нічого з переліченого вище не зроблено й досі.

Правовому регулюванню соціального розвитку села як правовому інституту притаманні певні принципи. Взагалі, принципи правового регулювання розвитку села – це виражені у нормах права нормативно-керівні ідеї, положення, які визначають зміст відносин із забезпечення сприятливих умов праці, гідного життя і вільного розвитку людини.

Принципи правового регулювання соціального розвитку села розкривають зміст захисту соціальних прав і законних інтересів сільського населення, а державні гарантії є умовою реалізації цих принципів.

У юридичній літературі виділяють наступні основні принципи правового регулювання соціального розвитку села:

1) принцип встановлення гідних умов життя сільського населення, який передбачає право кожного на достатній життєвий рівень для нього самого і його сім'ї, що включає належне харчування, одяг і житло, і на постійне покращення умов життя;

2) принцип соціальної рівності, полягає в тому, що відповідно до Конституції держава забезпечує рівність усіх перед законом. Соціальна держава прагне до ліквідації соціальної нерівності шляхом запровадження різного роду соціальних корективів, покращення соціального становища через державні виплати, пільги тощо;

3) принцип соціальної відповідальності передбачає, що організації, підприємства, установи та інші суб'єкти, що здійснюють свою діяльність у сільській місцевості, зобов'язані за рахунок власних коштів забезпечувати для своїх працівників професійну і технічну безпеку, знижувати соціально-психологічні ризики праці та інше;

4) принцип державної підтримки соціального розвитку села реалізується, як правило, шляхом використання економічних методів регулювання, що закріплюються у відповідних нормативно-правових актів. Так, Закон «Про державну підтримку сільського господарства України» визначає основи державної політики у бюджетній, кредитній, ценовій, страховій, регуляторній та інших сферах державного управління щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки населення;

5) принцип стабільного соціального розвитку сільських територій та сільського населення. У ст. 10 Закону «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» [1] вказується, що держава захищає сільську поселенську мережу незалежно від категорії, величини та місця розташування сільських населених пунктів;

6) принцип адресної підтримки населення із надання соціальних послуг, соціальної допомоги, соціального обслуговування.

До того ж, ст. 6 Закону «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» передбачено державне інвестування розвитку соціальної сфери села. Будівництво в сільській місцевості об'єктів освіти, охорони здоров'я, культури і спорту, водопроводів, каналізаційних систем та споруд, мережі газо- і електропостачання, шляхів, благоустрій територій, спорудження житла здійснюється за рахунок державного та місцевих бюджетів. Всі витрати на утримання закладів соціально-культурного та спортивного призначення в сільській місцевості, на проведення фізкультурно-спортивних та соціально-культурних заходів фінансуються з бюджету. При сучасному дефіциті державного бюджету і ротаційності більшості місцевих бюджетів, вищезазначені положення Закону «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» взагалі не виконуються.

Отже, реформування аграрного сектора матиме позитивні результати лише за умови його соціального спрямування та підвищення життєвого рівня сільського населення, підвищення соціального статусу селянина в суспільстві, зокрема в таких напрямках: вільного розвитку особи; забезпечення пільгового права на освіту; добровільного вибору організаційних форм використання земель сільськогосподарського призначення; державного гарантування і забезпечення мінімальної оплати праці; державного гарантування права на відпочинок; забезпечення реального соціального захисту; забезпечення охорони здоров'я, надання медичної допомоги; медичного страхування; введення стабільного оподаткування та кредитування; державної допомоги в покращенні сільської інфраструктури тощо. Все вищезазначене повинно не лише відобразитися в законодавстві України, а й мати реальний механізм реалізації цих правових норм та фактичне й достатнє за обсягами фінансування. Мало прийняти закон – треба його фактично втілити в життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві : Закон України від 07 грудня 2000 року № 2120-III // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 32. – Ст. 453.
2. Про внесення змін до Закону України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» щодо надання індивідуальним сільським забудовникам державних пільгових кредитів : Закон України від 17 травня 2012 року № 2120-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4721-17>.
3. Про додаткові заходи щодо вирішення соціальних проблем на селі та подальшого розвитку аграрного сектора економіки : Указ Президента України від 21 лютого 2002 року № 170/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/170/2002>
4. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 року № 1158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-p>